

Vuorovaikutusraportti

Valtioneuvoston linna (Snellmaninkatu 1) asemakaavan muutos

Päiväty 2.5.2023, täydennetty 24.10.2023 ja 9.1.2025
Diaarinumero HEL 2020-011646
Hankenumero 5318_9
Asemakaavakartta nro 12936

Vuorovaikutusraportin sisältö

Vuorovaikutusraportissa esitetään yhteenvedot asemakaavan muutoksen (kaavaratkaisu) valmisteluaikana saaduista kannanotoista, mielipiteistä, muistutuksista ja lausunnoista (huomautukset) sekä vastineet niihin. Vuorovaikutusraporttia täydennetään kaavaprosessin edetessä.

Jäljennökset kaikista kaavan valmisteluaikana saaduista kannanotoista, mielipiteistä, muistutuksista ja lausunnoista ovat nähtävissä Helsingin kaupungin kirjaamossa, käyntiosoite: Kaupungintalo, Pohjoisesplanadi 11–13, puhelin 09 310 13700 ja sähköposti helsinki.kirjaamo@hel.fi.

Helsingin kaupunginvaltuusto palautti 29.5.2024 Valtioneuvoston linnan korttelia koskevan kaavaehdotuksen numero 12799 uudelleen valmisteltavaksi. Vuorovaikutusraporttia jatketaan kaavanumerolla 12936.

Kaavoituksen eteneminen

Vireilletulo

- kaavoitus on tullut vireille vuonna 2020 tontin omistajan hakemuksesta

OAS

- OAS ja muuta aineistoa nähtävillä 15.–23.9.2022, esittely- ja keskustelutilaisuus 14.9.2022 verkossa
- nähtävilläolosta ilmoitettiin kirjeillä, verkkosivuilla <https://www.hel.fi/suunnitelmat> ja Helsingin Uutiset -lehdessä
- mahdollisuus esittää mielipiteitä
- kaupunkiympäristölautakunnan päätöksistä lähetetään tieto niille mielipiteen jättäneille, jotka ovat mielipiteen yhteydessä erikseen ilmoittaneet sähköposti- tai postiosoitteen

Ehdotus

- kaupunginvaltuusto palautti tarkistetun kaavaehdotuksen uudelleen valmisteluun 29.5.2024
- päivitetty kaavaehdotus laitetaan julkisesti nähtäville
- julkisesta nähtävilläolosta ilmoitetaan verkkosivuilla <https://www.hel.fi/kaavakuulutukset>
- mahdollisuus tehdä muistutus, viranomaisilta pyydetään lausunnot
- kaavaehdotus, jota on tarvittaessa tarkistettu julkisen nähtävilläolon jälkeen, esitellään kaupunkiympäristölautakunnalle arviolta keväällä vuonna 2025
- kaavan valmistelun aikana saatuihin huomautuksiin vastataan vuorovaikutusraportissa, joka löytyy karttapalvelusta <https://kartta.hel.fi/suunnitelmat>
- kaupunkiympäristölautakunnan päätöksistä lähetetään tieto niille muistutuksen jättäneille, joiden sähköposti- tai postiosoite ilmenee muistutuksesta

Hyväksyminen

- kaupunginhallitus käsittelee kaavaehdotuksen
- kaupunginvaltuusto hyväksyy kaavan
- tieto kaavan hyväksymistä koskevasta päätöksestä lähetetään niille, jotka ovat sitä kirjallisesti pyytäneet kaavaehdotuksen julkisen nähtävilläolon aikana
- hyväksymistä koskevaan päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Hallinto-oikeuden päätökseen saa hakea muutosta valittamalla, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan
- kaava tulee voimaan, jos hyväksymispäätöksestä ei ole valitettu tai valitukset on hylätty.

Yhteenvedot esitetystä huomautuksista ja vastineet niihin

Osallistumis- ja arviointisuunnitelman sekä kaavan valmisteluaineiston nähtävilläolo 5.–23.9.2022

Yhteenveto viranomaisten kannanotoista

Viranomaisten kannanotot osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta sekä valmisteluaineistosta kohdistuivat alueella sijaitsevaan mahdolliseen maanalaiseen arkeologiseen kulttuuriperintöön, jonka takia on käytävä muinaismuistolain 13 § edellyttämät neuvottelut, arvoja ja säilyneisyyttä koskevaan arvottamiskaavioon, jota on täydennettävä pihasiiven osalta sekä alueella sijaitsevien tietoliikennekaapeleiden huomioimiseen hyvässä ajoin ennen hankkeen toteutumista.

Kannanotot osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta sekä valmisteluaineistosta saatiin seuraavilta asiantuntijaviranomaisilta:

- Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymä (HSL)
- Telia Company/ Telia Finland Oyj
- Fingrid Oyj
- Suomen Erillisverkot Oy Verkko-operaattoripalvelut
- Helsingin seudun ympäristöpalvelut (HSY)
- kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala/kaupunginmuseo

Vastineet viranomaisten kannanottoihin

Kaavaratkaisun yhteydessä on käyty muinaismuistolain 13 § mukainen neuvottelu ja kaavaratkaisuun on kirjattu määräys mahdollisen kiinteän muinaisjäännöksen riittävien arkeologisten tutkimusten toteuttamisen varmistamiseksi. Asemakaava-alueella on suoritettava arkeologinen tutkimus ennen rakennustöitä tai valvonta maanrakennustöiden aikana. Mahdollisen kiinteän muinaisjäännöksen dokumentointi ja siihen kajoaminen sovitaan yhteistyössä Museoviraston kanssa lain vaatimien neuvottelujen mukaisesti. Kaapeleiden siirtäminen liittyy toteutusvaiheeseen. Alueella tarvittavat kadunalaiset johtosiirrot tehdään hankkeen kustannuksella. Arvottamiskaaviota on täydennetty pihasiiven osalta.

Yhteenveto mielipiteistä

Mielipide osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta sekä valmisteluaineistosta kohdistui linnuille vaarallisiin läpinäkyviin lasipintoihin.

Kirjallisia mielipiteitä saapui 1 kpl.

Vastineet mielipiteisiin aihepiireittäin

Linnuille vaaralliset lasikopit

Linnuille vaarallisia läpinäkyviä lasikoppeja ei mihinkään ilman vähintäänkin linnuille tarkoitettuja turvakuvioiteja, varsinkin kolmikerroksisia.

Vastine

Helsingin keskikaupungin rakennetulla ydinalueella uusissa rakennuksissa on usein lasipintoja. Suurin osa Valtioneuvoston linnan uudisrakennuksesta rakennetaan julkisivupinnaltaan rapattuna tai luonnonkivistä. Lasiseinäosuudet käsitellään mahdollisuuksien mukaan niin, että linnut huomaavat niitä.

Yhteenveto esittely- ja keskustelutilaisuudesta 14.9.2022

Tilaisuudessa ei esitetty kysymyksiä.

Kaavaehdotuksen (nro 12799) julkinen nähtävilläolo (MRL 65 §) 2.5.–31.5.2023

Muistutukset ja kirje

Kaavaehdotuksesta tehtiin 4 muistutusta. Nähtävilläoloajan ulkopuolella saapui 1 kirje.

Muistutuksissa ja kirjeessä esitetyt huomautukset kohdistuivat siihen, että ollaan hävittämässä merkittävä kulttuuriperinnön osa Helsingin ydinkeskustan kulttuurialueella mahdollistamalla Valtioneuvoston linnan korttelipihan keskirakennuksen purkamisen ja että virastot eivät noudata laadittuja suosituksia, ohjeita ja lakia kulttuurikohteen suojelemiseksi, kaavoituksen puutteelliseen vuorovaikutukseen, viranomaisten aiemmin omaksuttujen suojeluperiaatteiden keventämiseen ja lieventämiseen ja voimassa olevan maakuntakaavan huomiotta jättämiseen. Kaava esitetään palautettavaksi uudelleen valmisteluun siten, että keskeinen piharakennus (entinen painotalo) myös merkitään suojeltavaksi.

Kirjeessä, joka on englanninkielinen, ilmoitetaan, että kansainvälinen ICOMOS ja Suomen osasto ovat 21.3.2023 julkaisseet englanninkielisen kulttuuriperintöhälytyksen Helsingin empirekeskustan ja Suomen keskeisen hallintokorttelin rakennusperintöarvoihin kohdistuvasta uhasta ICOMOS:in nettisivustolla.

Vastineet muistutuksissa esitettyihin mielipiteisiin

Kaava on ristiriidassa maakuntakaavan kanssa esitettyjen valtakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristön arvojen turvaamisen osalta. Selostuksessa maakuntakaava on kokonaan sivuutettu. (ICOMOS Suomen osasto ry, Suomen Arkkitehtiliitto SAFA, Korjausrakentamisen ja rakennusperinnön toimikunta

Alueella on voimassa oikeusvaikutteinen Yleiskaava 2016, joten yleiskaava ohjaa alueen asemakaavoitusta (maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999) 42 §, jäljempänä MRL) ei maakuntakaava. Helsingin yleiskaavan 2016 mukaan alue on liike- ja palvelukeskustan (C1), keskusta-toimintojen aluetta. Yleiskaavan aluemerkin C1 mukaan alue on palvelu-, liike- ja toimitilapainotteinen keskusta, jota kehitetään toimin-

nallisesti sekoittuneena kaupan ja julkisten palvelujen, toimitilojen, hallinnon, asumisen, puistojen, virkistys- ja liikuntapalvelujen sekä kaupunkikulttuurin alueena. Yleiskaavaan liittyvällä kulttuuriympäristöt teemakartalla alue on merkitty valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi ympäristöksi ja kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja maisemakulttuurin kannalta merkittäväksi alueeksi.

Kaavaratkaisun perusongelma liittyy ELY:n rakennusperintölain nojalla antamaan suojelupäätökseen 7.6.2022. Suojelupäätös ei koske sisäpihalla sijaitsevaa painotalona toiminutta rakennuksen osaa eli entistä painotaloa. Ylimmälle valtionhallinnolle räätälöidyssä suojelupäätöksessä todetaan muun muassa, että ”valtioneuvoston linnan sisäpihalla sijaitsevalla painotalona tunnetulla rakennuksella ja siihen kytkeytyvällä siivellä on kiistatta rakennus- ja kulttuurihistoriallista arvoa”, mutta ”valtioneuvoston tilastrategian mukaan rajauksen tekeminen on välttämätöntä, vaikka muutoksen myötä menetetään arkkitehtonisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokas pihasiipi.” Täten oikeutetaan lähes kahdensadan vuoden ikäisen rakennetun kulttuuriperintökokonaisuuden pilaaminen lyhyttä ajanjaksoa koskevan toimitilapolitiikan tarpeisiin, ja painotalon purkaminen sallitaan ”yleisen edun” nimissä. Kaavaratkaisu jatkaa suojelupäätöksen kanssa samalla linjalla. Ratkaisun negatiiviset vaikutukset kulttuuriperintöön, kaupunkikuvaan, ja kaupunkirakenteeseen ovat huomattavat ja peruuttamattomat. On hälyttävää, että keskeiset kansalliset instituutiot kuin valtion keskushallinto, Museovirasto, ELY ja Senaattikiinteistöt osoittavat olevansa kykenemättömiä ylläpitämään näin keskeisen suojelukohteen suojeluarvoja. Miten Suomi suhteellisen nuorena itsenäisenä valtiona katsoo mahdolliseksi valtion omilla ratkaisuilla hävittää autonomisella ajalla lakien ja muiden säädösten painattamiseen käytetyn kirjapainon. (ICOMOS Suomen osasto ry)

Kortteli on toiminut Suomen ylimmän valtionhallinnon käytössä reilut 200 vuotta. Kohde on aina palvellut valtionhallinnon käytössä ja muutunut ajan saatossa kulloisenkin valtion hallinnon tarpeen mukaan. Muutostoimenpiteet ovat olleet laajennuksia, jotka on toteutettu joko purkamalla ja korvaamalla aiempia rakennuksia uudisrakennuksilla tai olevia rakennuksia korottamalla sekä sisäisiä tilarakenteita muokkaamalla.

Korttelihankkeen myötä sulkeutuu 200-vuotinen ympyrä valtioneuvoston toiminnan historiaa tarkasteltaessa. Valtioneuvoston linnan Senaattintorin puoleinen osa täytti viime vuonna 200 vuotta, ja sen jälkeen linnan kortteli on rakennettu muutaman vuoden välein kokonaisuudeksi. Linnassa aloitti Keisarillisen Senaatin talousosaston 12 toimikuntaa, jotka vastaavat nykyisiä ministeriöitä. Hankkeen myötä, ja tämä on todettu myös hallitusohjelmassa, kootaan valtioneuvoston linnan kortte-

leihin valtioneuvoston johtorakenteita. Uudisrakennus edistää tätä tavoitetta. Tämä on merkittävä, kauaskantoinen ja Suomen poliittisen historian jatkumoa edistävä ratkaisu.

Kohteella on siten erittäin vahva kulttuurihistoriallinen arvo Suomen historiassa. Kaavaehdotuksen ratkaisu mahdollistaa kohteen kulttuuriperinnön säilymisen varmistamalla valtionhallinnon toimintaedellytykset korttelissa jatkossakin. Ratkaisulla ei ole vaikutusta näkyvään kaupunkikuvaan eikä kaupunkirakenteeseen korttelin kehärakennusten säilyessä suojeltuina.

Valtionhallinto toimii edelleen korttelissa ja nyt on tarve ajanmukaistaa rakennuskokonaisuus nykyaikaisella tekniikalla ja toimintakäytännöllä. Valtionhallinto tarvitsee toimintaansa varten rakennuksen, joka kykenee vastaamaan nykyajan käyttötarkoituksivaatimuksiin, tilatarpeisiin ja turvallisuusvaatimuksiin.

Ajallisesti ja tyyllisesti sisäpihan olemassa oleva rakennus ei liity empiriaikakauden kokonaisuuteen mutta liittyy kuitenkin osana korttelin historiaa yhden aikakauden tärkeään ajanjaksoon. Ajanmukaistaminen ja käyttäjän toiminnan vaatimat laajennustarpeet kuitenkin edellyttävät korttelin kehittämistä mahdollistavan esitetyn muutoksen, jolla samalla menetetään osa korttelin uudempaa rakentamista. Uudisrakennuksen voidaan katsoa tuovan ajanmukaisen kerroksellisuuden korttelikokonaisuuteen ja kaupunkirakenteeseen aiheuttamatta negatiivisia vaikutuksia empirekeskustan kokonaisuuden kaupunkikuvaan. Korttelipihan ympäristön muuttuminen ajassa tarpeen vaatimalla tavalla muuttaa sen kaupunkikuvallista ilmettä mutta mahdollistaa kulttuurihistoriallisesti erityisen arvokkaan rakennuksen säilymisen valtionhallinnon ja erityisesti Valtioneuvoston käytössä.

Kaavaratkaisu on ELY-keskuksen 7.6.2022 (UJDELY/10762/2021, suojelupäätös) voimassa olevan suojelupäätöksen mukainen.

Kaava-alue kuuluu Valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön Senaatintori ympäristöineen (RKY). Rakennus on erikseen mainittu päätöksessä. Ympäristöministeriön RKY:n soveltamisohjeessa kuitenkin todetaan: ”*Kaikilla kaavatasoilla on tärkeää huolehtia siitä, että ratkaisut eivät ole ristiriidassa valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen ominaisluonteen ja erityispiirteiden kanssa. Jos alueeseen kohdistuu myös muita valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita sekä maakunnallisia ja paikallisia tavoitteita, kaavoituksen yhtenä tehtävänä on sovittaa yhteen eri tavoitteet siten, että valittu vaihtoehto edistää mahdollisimman hyvin valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden toteutumista. Ratkaisut on pyrittävä hakemaan sillä tavoin ja niistä vaihtoehtoista, joissa – mikäli mahdollista – kaikki sovellettavat valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet voivat toteutua. Ristiriitatilanteissa on tehty valinnat perusteltava huolellisesti.*” (Suomen Arkkitehtiliitto SAFA, Korjausrakentamisen ja rakennusperinnön toimikunta)

Ympäristöministeriön RKY -soveltamisohje on parhaalla mahdollisella tavalla huomioitu nyt puheena olevassa kaavaehdotuksessa. Senaatintorin aukiolle avautuvat julkisen tilan kaupunkinäkyvät ja keskeiset katunäkyvät eivät muutu. Kaupunkikuvallisessa mielessä on erittäin tärkeää, että katukuvassa näkyvä Valtioneuvoston linna säilyy eheänä osana historiallista Senaatintorin ympäristöä. Korttelin sisäpiha on katveessa eikä se ole julkisuudelle avointa tilaa. Uudisrakennuksen korkeutta on kaavaratkaisussa sovitettu ympäröivien rakennusten korkeuden kanssa ja kattomaisemaa on määritelty siten, ettei rakennus näy merkittävimmissä pitkissä näkymissä. Kaavoituksessa on sovitettu yhteen eri tavoitteet siten, että valittu vaihtoehto edistää valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden toteutumista eikä aiheuta haittaa valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden toteutumiseen.

ELY-keskuksen suojelupäätöksessä todetaan muun muassa, että ”Valtioneuvoston linnan sisäpihalla sijaitsevalla painotalona tunnetulla rakennuksella ja siihen kytkeytyvällä siivellä on kiistatta rakennus- ja kulttuurihistoriallista arvoa. Museovirasto pitää sen purkamista perusteltuna, koska pihasiivessä on sen kaltaisia teknisiä rajoitteita, että sitä ei voida hyödyntää osana pihalle aiottua uudisrakennusta. Painotalon säilyminen rajoittaisi merkittävästi hankkeeseen olennaisesti liittyvää maanalaista rakentamista ja vaikeuttaisi välttämättömien yhteyksien rakentamista rakennuksen eri osien välillä.”

Historiallisesti ja symbolisesti sekä kulttuurihistoriallisesti ja toiminnallisesti on erittäin tärkeää, että kortteli säilyy valtion ylimmän johdon käytössä. Tämä edellyttää, että rakennuksessa mahdollistetaan tavoitellun käytön mukaiset turvalliset, asianmukaiset ja tarkoituksenmukaiset työtilat. Sillä seikalla, että Valtioneuvoston linna säilyy Suomen ylimmän valtiojohdon käytössä, on erityisen suurta symbolista ja historiallista merkitystä pääkaupungin kannalta sekä toiminnallista ja kulttuurihistoriallista merkitystä kulttuuriperinnön säilymisen, keskustan elävyyden vaalimisen ja kaupunkikuvan kannalta.

Historiallinen Senaatintalon kortteli muodostaa valtakunnallisesti erityisen merkityksellisen kulttuurihistoriallisen, rakennustaiteellisen ja kaupunkikuvallisen kokonaisuuden, jonka säilyttäminen edellyttää tarkkojen suojeluperiaatteiden noudattamista kaavoituksessa ja rakentamisessa. Yhdistys on erityisen huolissaan aiemmin omaksuttujen suojeluperiaatteiden keventämisestä ja lieventämisestä. (Suomen kulttuuriperinnön tuki ry.)

Valtioneuvoston linna entistä painotaloa lukuun ottamatta on suojeltu ELY-keskuksen 7.6.2022 (UJDELY/10762/2021, suojelupäätös) antamalla suojelupäätöksellä.

Valtioneuvoston linna on suojeltu valtioneuvoston päätöksellä 18.9.1980, valtion omistamien kulttuurihistoriallisesti huomattavien rakennusten suojelusta annetun asetuksen (278/1965) nojalla, joka on kumottu asetuksella valtion omistamien rakennusten suojelusta (480/1985), jolloin aiemman asetuksen nojalla tehdyt suojelupäätökset

ovat edelleen jääneet voimaan. Asetus 480/1985 on kumottu lailla rakennusperinnön suojelemisesta (498/2010), jonka 24 §:n 5 momentin mukaan lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten nojalla tehty päätös valtion omistaman rakennuksen suojelusta pysyy voimassa, kunnes rakennuksen suojelusta on päätetty rakennusperintölain mukaisesti. Asetussuojelupäätös kumoutui sen korvanneella rakennusperintölain mukaisella suojelupäätöksellä 7.6.2022.

Kaupungin näkemyksen mukaan ei voida puhua suojeluperiaatteiden keventämisestä, kun merkittävä, kaupunkikuvallisesti arvokas Valtioneuvoston linna entistä painotaloa lukuun ottamatta on merkitty suojeluksi rakennusperintölain nojalla ja Valtioneuvoston linnan kortteli säilyy muuttumattomana empirekeskustan kokonaisuuden kaupunkikuvassa ja pitkissä kaupunkinäkymissä. Kaupunki katsoo, että korttelissa yhtäjaksoisesti 200 vuotta jatkunut hallinnollinen toiminta on kulttuurihistoriallisesti arvokas ja, että korttelin toiminnan kehittäminen toiminnan asettamien ajankohtaisten tarpeiden vaatimusten mukaisesti sovittaen ne yhteen suojelukriteereiden kanssa tulee mahdollistaa toiminnan jatkumisen varmistamiseksi.

Kaavaratkaisu ei vaali MRL 5 §:n 1 momentin 3 kohdan eikä 54 §:n 2 momentin edellyttämällä tavalla rakennetun ympäristön kulttuuriarvoja eikä estä rakennettuun ympäristöön liittyvien erityisten arvojen hävittämistä. (ICOMOS Suomen osasto ry)

Kaupungin näkemyksen mukaan kaavaratkaisu täyttää MRL:n 54 §:n 2 momentin vaatimuksen rakennetun ympäristön kulttuuriarvojen vaalimisesta. Kaavaratkaisulla pysytetään Valtioneuvoston linnan suojelu voimassa. Voimassa olevan kaavan sr -suojeltava rakennus -merkintä sekä sk -merkintä asetuksen mukaisesta suojelupäätöksestä Valtioneuvoston linnan osalta poistetaan ja kaavaratkaisulla rakennuksen suojelu korvataan srs -merkinnällä (rakennusperintölain nojalla suojeltu rakennus) ELY-keskuksen suojelupäätöksen (7.6.2022, UUDELY/10762/2021, jäljempänä suojelupäätös) rajauksen mukaisesti. Näin kaavaratkaisu vastaa ELY-keskuksen suojelupäätöstä ja poistaa ainoastaan pihasiiven osalta suojelun.

Piha-alueen nykyiset pintamateriaalit ja ladontamallit sekä historiallisesti arvokkaat katualueet ja rakenteet määrätään säilytettäviksi tai palautettaviksi mahdollisuuksien mukaan. Piha-alueen korot ja sisäänkäynnit säilyvät nykyisellään.

Kaavaratkaisussa Senaatintorin aukion osuus kaava-alueella merkitään suojeltavaksi merkinnällä sa. Koko aluetta koskee yleinen suojelumääräys, joka kieltää muuttamista, purkamasta tai hävittämästä suojeltavaksi merkittyjä kohteita niin, että niiden rakennustaiteellinen tai kulttuurihistoriallinen arvo vähenee.

Kaavaratkaisuun on kirjattu määräys lain mukaisen kiinteän muinaisjäännöksen riittävien arkeologisten tutkimusten toteuttamisen varmistamiseksi.

Pihasiiven suojelun poistamisella ei voida katsoa puututtavan rakennuksen arvon merkittävään heikentämiseen, kun otetaan huomioon sillä tavoiteltu päämäärä pysyttää Valtioneuvoston linna valtioneuvoston käytössä. Kuten edellä on todettu, olemassa oleva piharakennus on aikoinaan palvellut valtioneuvoston tarpeita ja toimintaa korttelialueella ja muodostaa siten yhden aikakauden kerrostuman korttelissa. Kuitenkin korttelia on historian saatossa kehitetty aina kulloisenkin ajankohdan tarpeen mukaan. Sama tavoite on nyt puheena olevalla kaavaratkaisulla. Uuden piharakennuksen rakentamisen mahdollistaminen korttelialueen sisälle, mahdollistaa valtioneuvoston tavoitellun käytön edellyttämät kansainvälisten velvoitteiden ja turvallisuusympäristön muutosten edellyttämät turvalliset, asian- ja tarkoituksenmukaiset työtilat. Valtioneuvoston toiminnan pysyttäminen alueella sijainniltaan alkuperäisellä paikallaan turvaa keskusta-alueen kulttuurihistoriallisia arvoja ja elinvoimaisuutta.

It is disappointing to note that the State and City authorities, who in the most exemplary and admirable ways have been at the forefront of the identification, protection and cherishing of the built heritage, now seem to have abandoned their long-term commitment to providing a role for heritage across a multitude of environments, from everyday heritage to most emblematic places in the country's history.

By opening the possibility for protected cultural properties to have their protection removed and be demolished on the basis of short-term and unsustainable grounds, the present proposals represent a serious threat to the ability of current legislation to protect built heritage and put into question its credibility in general. (ICOMOS)

We refer to the answers given in Finnish in this document.

Esitetty asemakaavaratkaisu mahdollistaa peruuttamattomasti rakennusperinnön tuhoamisen, eikä sen välttämättömyyttä ole riittävästi perustelu. Epäselväksi jää myös asemakaavan muutoksen tavoitteet kuten tilantarpeet ja niiden luonne. Asemakaavan esittelymateriaalista puuttuvat vaihtoehtoiset ratkaisut ja painotalon suojeluarvoja ei pohdita ollenkaan. Nyt esitetyn kaavamateriaalin perusteella ei voida arvioida ratkaisun tarkoituksenmukaisuutta. Esitämme, että jatkosuunnittelussa aidosti etsitään ja tutkitaan vaihtoehtoisia ratkaisuja, joissa kirjapainotalo säilyy. (Suomen Arkkitehtiliitto SAFA, Korjausrakentamisen ja rakennusperinnön toimikunta)

Ennen varsinaista kaavavaihetta on käyty neljä vuotta kestänyt hankesuunnitteluvaihe, johon on osallistunut sekä Museovirasto, ELY-keskus että asemakaavoitus. Kaavoittajalle on kaavoituksen aikana esitetty selkeät arviot eri vaihtoehdoista ja hankkeen tarpeellisuudesta.

Kaava-aineistoon tullaan lisäämään ehdotuksen nähtävilläolon jälkeen suunnitelmavaihtoehtojen esittely- ja perustelumuistio, jossa on lyhyesti

käyty läpi aikaisemmassa suunnitteluvaiheessa käsitellyjä vaihtoehtoja. Isoa osaa perusteluista ei voida turvallisuussyistä tuoda julkisuuteen (Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta 24§, 1. mom kohdat 7 ja 8). Kaava-aineistossa esitetty viitesuunnitelma on parhaaksi arvioitu vaihtoehto valtioneuvoston tavoitellun käytön mukaisille turvallisille, asia- ja tarkoituksenmukaisille työtiloille.

Hankkeen edustaja toteaa, että turvallisuuteen ja varautumiseen sekä yleiseen turvallisuustilanteeseen ja kansainvälisiin velvoitteisiin riittävät järjestelyt ja muutokset ovat asemakaava-alueella välttämättömät valtioneuvoston ja sen 12 ministeriön toiminnalle. Turvallisuusvarautumiseen ja yleiseen turvallisuustilanteeseen nähden hanke on hyvin tarpeellinen ja elintärkeä valtioneuvostolle ja kaikille ministeriöille. Valtioneuvoston tila- ja keskittämistarpeet asemakaava-alueella ovat ajan kuluksa lisääntyneet. Keskittämisen myötä valtioneuvosto tulee luopumaan tarpeettomiksi jäävistä kiinteistöistään.

Alueen asemakaavallista suojelua on ohjannut vuonna 1988 empierekuskustalle laadittu, voimassa oleva suojelukaava nro 8980, jossa kaikkia kaavaratkaisun rakennuksia koskee merkintä ”suojeltava rakennus”. Lisäksi koko alueella on voimassa merkintä, jossa todetaan alueen olevan ”historiallisesti, kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja kaupunkikuvallisesti arvokas. Kaavan alueella ei saa muuttaa, purkaa tai hävittää suojeltaviksi määrättyjä rakennuksia, rakennusten osia, aitoja, ulkoportaita, muistomerkkejä, puurivejä tai kiveyksiä niin että kohteen tai sen ympäristön rakennustaiteellinen tai kulttuurihistoriallinen arvo vähenee.” Kaavaratkaisussa arvokkaaksi määritellyn kokonaisuuden suojelua heikennetään olennaisesti. (ICOMOS Suomen osasto ry)

Alueella voimassa olevassa asemakaavassa nro 8980 rakennusta koskevat suojelumerkinnot (sk, sr) perustuvat valtioneuvoston suojelupäätökseen 18.9.1980, valtion omistamien kulttuurihistoriallisesti huomattavien rakennusten suojelusta annetun asetuksen (278/1965, 480/1985) nojalla, joka on kumottu lailla rakennusperinnön suojelemisesta (498/2010, jäljempänä rakennussuojelulaki), jonka 24 §:n 5 momentin mukaan lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten nojalla tehty päätös valtion omistaman rakennuksen suojelusta pysyy voimassa, kunnes rakennuksen suojelusta on päätetty rakennusperintölain mukaisesti. Asetussuojelupäätös kumoutui sen korvanneella rakennusperintölain mukaisella suojelupäätöksellä 7.6.2022.

ELY –keskus on arvioinut rakennuksen suojelutarpeen rakennussuojelulain nojalla antamallaan päätöksellä (7.6.2022, UUDELY/10762/2021, jäljempänä suojelupäätös). ELY on päätöksessään todennut pihasiiven osalta ”Koska suojelupäätöksessä pihasiipeä ei ole suojeltu, ei kaavaratkaisulla voida katsoa suojelua heikennettävän olennaisesti, kun kaavamääräys muutetaan vastaamaan suojelupäätöstä.”

Ylisuuren kerrosalan toteutusta kuvaava uudisrakennushanke ei sopeudu eikä sovellu Valtioneuvoston linnan korttelin arvokkaaseen kokonaisuuteen. Sen maanpäällinen rakennusala on noin kyminkertainen verrattuna purettavan pihasiiven maanpäälliseen kerrosalaan. Tämä dominoiva massa muuttaa korttelin ulkokehän empirerakennukset sekundäärisiksi piharakennuksiksi. (ICOMOS Suomen osasto ry)

Korttelin sisäpiha on vuoden 1991 jälkeen turvallisuussyistä suljettu yleisöltä eikä ole sen jälkeen eikä ole tulevaisuudessakaan julkista yleisölle avointa tilaa. Sisäpihan rakenteet tai rakennukset eivät näy Aleksanterinkadulle ja Senaatintorille. Helenankadun kauppatorin puoleisessa päässä voi nähdä pienen osan uudisrakennuksen kattoa.

Korttelipihaan jää näkymiä ja pihan ympäristön kaupunkikuvallinen ilme huomioidaan kaavaratkaisussa.

Asemakaavamuutosmateriaalissa ei ole riittävällä tavalla esitetty korttelin ja piharakennuksen suojeluarvoja. Selostuksessa vain vedotaan ELY- keskuksen vuonna 2022 tekemään päätökseen, jossa rakennussuojelupäätöksellä poistettiin edellisen päätöksen suojele. Kirjapainotalosta tulisi esittää lainauksia selvityksistä ja valokuvia sekä esittää selkeästi rakennuksen käyttöön liittyvät ongelmat. Kaavamateriaalista puuttuu myös kaavaratkaisuun liittyviä päätöksiä ja selvitysmateriaaleja, kuten hankesuunnitelma, Museoviraston lausunnot, Okuluksen kortteliselvitys ja ELY:n suojelupäätös. (ICOMOS Suomen osasto ry, Suomen Arkkitehtiliitto SAFA, Korjausrakentamisen ja rakennusperinnön toimikunta)

Hankkeessa on tehty viitesuunnitelma, joka on selostuksen liitteenä. Kaavoitusprosessi on pitkä, toteutukseen voi kulua aikaa ja yksityiskohdalliset suunnitelmat voivat muuttua, joten yleishahmon, kuten kerroskorkeuden, katon muodon ja rakennuksen laajuuden, arkkitehtuurin perusajatuksen ja suojelun huomioisen määrittävä viitesuunnitelma on katsottu tasoltaan sopivaksi suunnitelma-aineistoon liitteeksi kaavavaiheessa. Kaavoitusprosessissa ei ole katsottu tarkoituksenmukaiseksi liittää toisella tarkkuustasolla olevaa hankesuunnitelmaa kaavan liitteeksi. Hankesuunnitelmaa käytetään kustannuslaskennan yhteydessä arvioimaan hankkeen rakentamiskustannuksia. Kaavoitusvaiheessa otetaan kantaa kaaviomaisesti maankäyttöön ja suojelukysymyksiin. Hankesuunnitelma ei ole julkinen asiakirja sen sisältämän valtioneuvoston toimintaan liittyvän turvallisuusluokitellun tiedon takia.

Yleensä ei ole myöskään liitetty muita asiantuntijaselvityksiä julkiseen aineistoon muun muassa niiden suuren koon tai turvallisuussyiden takia. ELY-keskuksen suojelupäätös tullaan liittämään kaava-aineistoon ennen päätöksentekoa.

Uudisrakennuksen vaikutukset ulottuvat koko Senaatintorin ympäröivään arvokkaaseen empirekeskukseen, mutta tätä vaikutustenarviointia ei ole esitetty. (ICOMOS Suomen osasto ry)

Uudisrakennuksella ei ole vaikutusta Senaatintorin ympäristöön, koska uudisrakennus ei näy empirekeskustan katukuvassa eikä Suurkirkon portailta tai tasanteelta. Katuympäristössä uudisrakennus näkyy ainoastaan vähäisesti Helenankadun kauppatorin puoleisen päädyn kadunpääteenä sekä lisäksi pitkissä näkymissä.

Tarkempaan vaikutusten arviointiin ei ole ollut tarvetta, koska uudisrakennus ei muuta Senaatintorin ympäristön kaupunkikuvaa. Myös katto- maisema ja silhuetti säilyvät, koska uuden rakennuksen korkeus ei ylitä vanhan harjakorkeutta. Näkymäkuvat ja arviot uudisrakennuksen piiloutumisesta päärakennuksen taakse sisäpihan puolelle on esitetty kaavaehdotuksen valmisteluaineistossa selostuksen viitesuunnitelmaosiossa.

Koska turvallisuus ja työmukavuuden parantamisen toimet jäävät pelkän maininnan asteelle – hankettahan ei ole tuotu julkiseen keskusteluun- on mahdotonta päätellä, onnistutaanko tässä ja onko esitetty kaavaratkaisu todella ainoa vaihtoehto. (ICOMOS Suomen osasto ry)/ Ratkaisu tarkoittaa kirjapainotalon tuhoutumista. Hanketta on perusteltu valtionhallinnon tilatarpeella ja turvallisuuskysymyksillä. Mutta näitä seikkoja ei ole tarpeeksi avattu kaavamateriaalissa kaavaratkaisun arvioimiseksi. (Suomen Arkkitehtiliitto SAFA, Korjausrakentamisen ja rakennusperinnön toimikunta) / Kaavamateriaalin perusteella ei myöskään ole mahdollista päätellä, kuinka vakavasti on tutkittu mahdollisuuksia sisällyttää painotalosta ainakin osia uudiskohteeseen. (ICOMOS Suomen osasto ry)

Hanketta on suunniteltu vuodesta 2018 alkaen ja esitetty vaihtoehto on ainoa valtioneuvoston tarpeisiin vastaava suunnitelmaratkaisu. Suunnitteluratkaisulla on vahvat perusteet mutta suurinta osaa perusteluista ei voida esittää julkisesti turvallisuussyistä (Julkisuuslaki 24§ 1. mom kohdat 7 ja 8). Kaava-aineistoon on lisätty suunnitelmavaihtoehtojen esittely- ja perustelumateriaali, jossa on avattu perusteluja valitun viitesuunnitelmavaihtoehdon valinnalle. Katso edelliset vastaukset.

Korttelikokonaisuuden suhteen jättimäiseltä piharakennukselta vapaaksi jäävä piha-alue typistyy pinta-alaltaan nykyisestä kolmannekseen kapeiksi kuiluiksi, jotka tulevat olemaan valtaosiltaan varjossa yhdeksän kuukautta vuodessa. Kadunvarsirakennusten ja uudisrakennusten työtilojen mukavuus ja käytettävyys tulevat heikkenemään olennaisesti. (ICOMOS Suomen osasto ry)

Kadunvarsirakennusten ja nykyisen pihan keskirakennuksen toimivuutta ja tarkoituksenmukaisuutta on tarpeen parantaa, koska nykyisellään tilat ovat ahtaita, sokkeloisia eivätkä sovellu nykyajan tekniikan vaatimiin tarpeisiin. Hankkeen uudistussuunnitelma mahdollistaa tavoitteen mukaisen toiminnan keskittämisen ja tilojen laajentamisen. Hankkeessa parannetaan merkittävästi henkilöiden ja kohteen turvallisuutta, saavutettavuutta sekä ylimmän valtionjohdon työskentelyedellytyksiä tuomalla korttelikokonaisuuteen tarvittava tekniikanuudistus. Uudishanke luo yhteisen toiminnan puitteet ja mahdollistaa valtioneuvoston

yhteisen toiminnan edistämisen. Laajennus on suunniteltu palomääräykset ja tilojen luonnonvalon saanti huomioiden yli 8 metrin etäisyydelle olevista rakennusosista. Uudisrakennuksen arkkitehtuurissa hyödynnetään linnakorttelin sisäosan ja pihatilan ominaisuuksia. Pitkiä näkymiä säilyy ja pihapinta säilytetään aiemman kaltaisena. Selostuksen viitesuunnitelman varjotutkielma osoittaa, että pihaosuuden valoisuus on riittävä.

Vaikka rakennusperintölain suojelupäätös on poistanut suojelumerkinnän entiseltä painotalolta, niin se ei velvoita kaavoittajaa purkamaan arvokasta rakennusta. (ICOMOS Suomen osasto ry)

Kaava ei velvoita maanomistajaa purkamaan rakennusta. Kaava mahdollistaa myös painotalon säilymisen. Kaavoituksen päätehtävä on palvelulla yhteiskuntaa parhaalla mahdollisella tavalla mahdollistamalla maankäytön tarpeisiin tehtävät kaupunkitalliset ja rakenteelliset käyttötarkoituksen muutokset suojelukysymykset riittävällä tasolla huomioiden. Elävän keskustan ylläpitäminen on Helsingin kaupungin yksi keskeinen strategian tavoite vuosille 2021–2025.

Vaikutuksiltaan näin merkittävän kaavahankkeen kohdalla Helsingin kaupunki ohittaa valmisteluvaiheen hyvin kevyellä menettelyllä. Valmisteluvaiheesta puuttuu kokonaan vaihtoehtojen tarkastelu ja niiden vaikutusten arviointi. Osallistumis- ja arviointisuunnitelman jälkeen nähtävillä on asetettu suoraan kaavaratkaisu, joka purkaa voimassa olevan asemakaavan suojelun ja johon ei voi ennen hyväksymistä tehdä enää kuin vähäisiä teknisluontoisia muutoksia. Näillä toimin tukahdutetaan aito ja vuorovaikutteinen keskustelu kaavaratkaisusta, sen vaihtoehtoista ja vaikutuksista. Tämä menettely viestittää, että Valtioneuvoston linnan kaavaratkaisu pyritään runnomaan läpi. Tämä sotii kansalaisten oikeustajua vastaan. (ICOMOS Suomen osasto ry, Rakennusperintö Safa, Suomen Arkkitehtiliitto SAFA, Korjausrakentamisen ja rakennusperinnön toimikunta)

Tässä hankkeessa vaihtoehtojen vertailu on tapahtunut ennen varsinaisen kaavaprosessin alkamista. Museoviraston, ELY-keskuksen ja asemakaavoituksen kanssa on käyty tiivistä yhteistyötä ja vuoropuhelua jo hankesuunnitteluvaiheessa. Kyse on valtion omistuksessa olevasta korttelista ja tontista sekä valtioneuvoston tilatarpeista.

Kaavan valmistelun vuorovaikutus on toteutettu MRL:n säännösten edellyttämällä tavalla.

Alkusyksystä 5.-23.9.2022 osallistumis- ja arviointisuunnitelma sekä viitesuunnitelma liiteaineiston osana on ollut nähtävillä ja on ollut mahdollisuus antaa mielipide kaavan sisällöstä. Nähtävilläolosta on ilmoitettu julkisella lehtikuulutuksella ja kaupungin nettisivustolla, sekä sähköpostilla tai kirjeillä lähinaapureille. Nähtävilläolon yhteydessä järjestettiin myös yleisötilaisuus, jossa oli mahdollisuus esittää kysymyksiä. Osallistumis- ja arviointisuunnitelmassa ja sen yhteydessä nähtävillä

ollessa valmisteluaineistossa (selostusluonnos ja viitesuunnitelma) esitettiin kaavaratkaisun keskeinen sisältö painotalon purkamisesta ja uudisrakennuksen rakentamisesta. Nähtävillä ollut viitesuunnitelma on pääpiirteittäin yhtenevä kaavaehdotuksen sisällön kanssa.

Kaavaehdotus on asetettu nähtäville toukokuussa 2-31.5.2023 ja asiasta on tiedotettu kunnan virallisella ilmoitustaululla kaupungin verkkosivuilla.

Johtuen korttelin ja empirealueen merkityksestä ja kansainvälisestä ja kansallisesta tärkeydestä Helsingin kaupungin tulisi hankkia kahdelta korkeatasoiselta, puolueettomalta asiantuntijalta lausunnot tästä kaavahankkeesta. ICOMOS:in Suomen osasto r.y. yhdessä muiden kulttuuriperintöalan asiantuntijajärjestöjen kanssa on valmis yhteistyöhön kaupungin kanssa avustamaan arvokasta kulttuuriperintökokonaisuutta arvostavan ja vaalivan ratkaisun löytämisessä. (ICOMOS Suomen osasto ry)

Suomessa noudatetaan oikeusvaltioperiaatetta ja voimassa olevaa lainsäädäntöä myös asemakaavoituksessa ja koskien myös valtion omaa rakentamista. Toimivaltaiset viranomaiset toimivat virkavastuulla.

Museoviraston tehtävänä on toimia Suomessa kulttuuriperinnön ja -ympäristön suojelusta vastaavana asiantuntijaviranomaisena (laki Museovirastosta (282/2004) 2 § 1 momentti). Lisäksi rakennussuojelulain 4 § 3 momentissa on todettu, että Museovirasto toimii asiantuntijana rakennusperinnön säilyttämiseen liittyvissä kysymyksissä. Rakennussuojelulain 4 §:n 2 momentissa on vielä säädetty seuraavaa, "Rakennusperinnön säilyttämistä tämän lain nojalla edistävät ja valvovat elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset ja Museovirasto." ELY-keskuksen tehtävien osalta on myös MRL:n 18 §:n 3 momentissa säädetty, että ELY-keskuksen tehtävä on valvoa, että kaavoituksessa otetaan huomioon vaikutuksiltaan valtakunnalliset ja merkittävät maakunnalliset asiat.

Suomen Valtioneuvoston linnan korttelia koskevassa hankkeessa Museovirasto on ollut neuvotteluissa tiiviisti mukana alusta lähtien. Museovirasto on asiassa tehnyt valittujen suunnitelmien pohjalta suojeluesityksen ELY-keskukselle, jonka pohjalta ELY-keskus on tehnyt suojelupäätöksen rakennusperintölain nojalla. Lisäksi ELY-keskus ja Museovirasto ovat olleet mukana kaavoituksessa neuvottelevina osapuolina. Edellä lausuttu huomioon ottaen kaupungilla ei voida katsoa olevan velvollisuutta hankkia asiassa lausuntoja ulkopuolisilta asiantuntijoilta.

Viranomaisten lausunnot

Kaavaehdotuksesta saatiin viranomaisten lausuntoja sen ollessa julkisesti nähtävillä. Lausunnoissa esitetyt huomautukset kohdistuivat tietoliikennekaapeleihin, siihen, että alueen vesihuolto on rakennettu valmiiksi eikä asemakaavan muutos edellytä vesihuollon lisärakentamista, muinaismuistolailta rauhoitetun kiinteän muinaisjäännöksen mukaisen

alueen kaavakartan määräyksen päivittämiseen ja merkinnän sm lisäämiseen kaavakarttaan, korttelipihan kaupunkikuvan hallinnan kirjaamiseen uudisrakennuksen ja aurinkopaneeleiden osalta määräyksiin ja siihen, että kaavan tulisi mahdollistaa myös tilannetta, että entinen painotalo säilyy ennallaan. ELY-keskus on todennut, että kaavan muutos-ehdotus on suojelupäätöksen mukainen.

Lausunnot saatiin seuraavilta tahoilta:

- Helen Sähköverkko Oy
- Helsingin seudun ympäristöpalvelut (HSY)
- Museovirasto
- Uudenmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY-keskus)
- Elisa Oyj
- kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala (kaupunginmuseo)

Lisäksi seuraavat tahot ilmoittivat, ettei ole lausuttavaa: Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymä (HSL), kasvatuksen ja koulutuksen toimiala

Vastineet lausuntoihin

Museoviraston ja kaupunginmuseon lausuntojen johdosta kaavakarttaan on lisätty sm -merkintä. Kiinteän muinaismuiston määräystä on päivitetty.

Määräys ”Muinaismuistolailla (295/1963) rauhoitetun kiinteän muinaisjäännöksen osa. Alueen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen ja muu siihen kajoaminen on muinaismuistolain nojalla kielletty. Aluetta koskevasta tai siihen liittyvistä suunnitelmista on pyydettävä museoviranomaisen lausunto. Muinaismuistolain 13 §:n mukaisesti käytyjen neuvottelujen perusteella kohde voidaan poistaa kaavan toteuttamiseksi sen jälkeen, kun kohteella on toteutettu riittävät arkeologiset tutkimukset.”

on muutettu seuraavasti:

”Alueen osa, jolla sijaitsee Muinaismuistolailla (295/1963) rauhoitettu kiinteä muinaisjäännös. Alueen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen, poistaminen ja muu siihen kajoaminen on kielletty. Aluetta koskevasta tai siihen liittyvistä suunnitelmista on pyydettävä Helsingin kaupunginmuseon lausunto.”

Kaavan määräyksiä on täydennetty korttelipihan ja aurinkopaneeleiden sijoittamisen korttelipihan ympäristön kaupunkikuvan hallinnan osalta sekä yleistetty korttelia ympäröivien katujen rakenteita koskevaa määräystä.

Olemassa oleva rakennus asettuu kokonaan kaavaratkaisun rakennusalan rajauksen sisään, joten asemakaavan muutos ei estä nykytilanteen säilyttämisen mahdollisuutta.

Hanke on esitellyt eri vaihtoehtoisia ratkaisumalleja piharakennuksen ja lisärakentamistarpeen osalta ja arvioinut, että valittu vaihtoehto on tarkoituksenmukaisin valtioneuvoston tarpeisiin. Piharakennuksen säilyttäminen laajennuksen osana on tilan tarpeen ja käytön kannalta toimimaton vaihtoehto. Kaavoitus on lähtenyt esitetyn vaihtoehdon linjalle ELY-keskuksen suojelupäätökseen tukeutuen poistamalla voimassa olevan kaavan suojelumerkintää painotalon osalta ja mahdollistamalla uudisrakennuksen rakentamisen korttelipihaan purettavan painotalon paikalle huomioiden kaikki arvot.

Kaavassa on määrätty uudisrakennuksen korkeus, sen sovittamisesta alisteiseksi teemaksi pitkissä näkymissä, sen sovittamisesta Valtioneuvoston linnaan ja korttelipihaan ympäristön kaupunkikuvaan. Uudisrakennuksen julkisivumateriaaliksi on määrätty kolmikerrosrappaus. Katon on oltava mustaa, konesaumattua peltiä. Lisäksi on määrätty teknisten laitteiden sijoittamisesta rakennukseen sisään. Erikseen on määrätty aurinkopaneeleiden sovittamisesta historialliseen korttelikokonaisuuteen ja korttelipihaan ympäristön kaupunkikuvaan.

Julkisen nähtävilläolon jälkeinen vuorovaikutus

Julkisen nähtävilläolon jälkeen tehdyistä muutoksista on neuvoteltu asianomaisten hallintokuntien kanssa.

Kaavaehdotuksen (nro12936) julkinen nähtävilläolo (MRL 65 §) 9.1.–7.2.2025

Täydentyy nähtävilläolon jälkeen.
